

OPPE ORSOLYA

MÉRLEGEN A SÜD-TIROLER VOLKSPARTEI POLITIKÁJA

A 2008-AS ÉS 2013-AS DÉL-TIROLI TARTOMÁNYI VÁLASZTÁSOK ÉRTÉKELÉSE

A 2013-as évben Dél-Tirolban két alkalommal is urnához szólították a választópolgárokat. Hat hónappal a februári parlamenti választások után, 2013. október 27-én tartományi választásokat rendeztek Alto-Adigében. A megmértetés valódi tétje az volt, hogy az 1948 óta folyamatosan hegemon szerepet betöltő etnoregionális gyűjtőpárt, a Dél-tiroli Néppárt (Süd-Tiroler Volkspartei – a továbbiakban: SVP) meg tudja-e szerezni az abszolút többséget a törvényhozásban, vagy ismét veszít népszerűségéből a szecesszionista pártokkal szemben. A radikális német etnikai pártok támogatottsága a pártpreferencia szerinti mérések alapján növekvő elégedettséget mutat az elmúlt két évtizedben, ami kihatással lehet a dél-tiroli pártrendszer stabilitására és struktúrájára.

Jelen tanulmányban e problémakörből kiindulva arra keresem a választ, hogy az újjászülető vagy megszülető radikális mozgalmak milyen változásokat képesek indukálni a korábbi hegemon pártrendszerrel szemben.

Ami a régió jövőképét illeti, a pártrendszer és a pártok közötti viszonyrendszer vizsgálatán túl egyelőre nem adható reális prognózis arról, hogy a Renzi-kormány által elindított alkotmányos reform¹ miként fogja befolyásolni a következő tartományi választások kimenetelét.² A régió, Trentino Alto-Adige különleges státusszal rendelkezik és két autonóm tartományból áll. A törvény a kisebbségek arányos képviseletét továbbra is reprezentálni fogja a választókerületek kialakítása során, de kérdéses, hogy az új regionális választási törvény kidolgozásának folyamatában mekkora mozgásteret hagynak a két tartományi központnak. Jogilag Trento számít a tartomány székhelyének, de a kisebbségi érdekérvényesítés és az etnikai pártok képviseletének színtere Bolzano, vagyis Alto-Adige tartomány.

¹ Az új törvény (*Italicum*) értelmében megváltozik a szenátus létszáma 315-ről 100 főre csökken, s a regionális tanács által közvetett módon megválasztott 95 tagból áll. Ezek közül 74 tartományi tanács tag, 21 pedig polgármester. A választókerületeket 100 választási kollégium (*collegio elettorale*) alkotja, amelyek mindegyikében lakosság arányosan 3–9 képviselő juthat mandátumhoz. Mivel Olaszországnak 20 tartománya van, de Trentino Alto-Adige tartomány két megyéből áll (Trento és Bolzano központtal), ezért a szenátusban 21 polgármester foglalhat majd helyet.

² Feltételezhetően a 2018-as választások még a jelenlegi választási törvény alapján zajlanak majd.

Történelmi, politikai háttér

Dél-Tirol történelme az első világháborúig, egészen pontosan 1919-ig nyúlik vissza, amikor a Párizs környéki békeszerződések döntése következtében Tirol déli részét Olaszországhoz csatolták. Az annexió eredményeképpen egy közel hatévtizedes politikai és társadalmi, leginkább etnikai konfliktusokkal terhelt időszak következett, amelyet olasz-osztrák kormánytalálkozók és nemzetközi diplomáciai lépések sorozata jellemezett.

A dél-tiroli német kisebbség által megélt és átélt nemzeti trauma emléke azonban nem a beletörődés és az elfogadás kényszerét hozta, hanem a történelmi reváns jelszava alatt politikai akciók és szervezkedések kezdetét indította el. 1921-ben, a parlamenti választásokon a Deutscher Verband (Német Szövetség) és az alpesi Edelweiß (Havasi Gyopár) mozgalmak a szavazatok 90%-át szereztek meg, ami jól rekonstruálta a tartomány etnikai összetételét.³ A közel 80%-ban német anyanyelvű kisebbség még szinte ki sem heverte az első világháború okozta megrázkódtatást, amikor a '20-as években a Duce hatalomra kerülésével erőszakos olasz asszimiláció kezdődött meg a térségben. A fasiszta rezsim egyik fő ideológusa, a nacionalista Tolomei „áldozatos” munkájának köszönhetően egy 32 pontból álló programot hirdettek meg, melynek célja Dél-Tirol teljes olaszosítása volt. A dél-tiroli német lakosság helyzete a két világháború között olasz belügy volt, ezért az olasz kormány önkényesen döntött és választotta meg az asszimiláció eszközeit. A végrehajtás a hétköznapi élet minden területét érintette. A propagandagépezet beindult, melynek következtében elsőként a helységneveket kellett olaszra cserélni, majd ezt követte a családnevek olaszosítása, de valójában magában foglalta a közigazgatás, közhivatalok, bíróságok, az oktatás, de még a hétköznapi élet minden területét is.⁴

A két világháború közötti időszakban sorozatos optálásokra került sor a térségben. 1938-ban Dél-Tirol a fasiszta olasz és a náci német birodalom közé ékelődött, és a két vezető egymás között állapodott meg a németek sorsáról. A nemrég ide telepített lakosoknak dönteniük kellett arról, hogy vagy németek maradnak, de akkor ki kell vándorolniuk a náci birodalomba, vagy maradhatnak a szülőföldjükön, de akkor olaszra kell válniuk. Amikor a két diktátor folyamatos eszmecsereket folytatott, sok dél-tiroli abban bízott, hogy megindulhat a hazájukhoz történő visszacsatolás, de legalábbis számukra kedvező döntés születik. Azonban az itt élők életét egy nem várt újabb forogatókönyv határozta meg, melynek értelmében elrendelték az optálás hivatalos menetrendjét.

³ STOCKER, Martha: *A mi történelmünk. Dél-Tirol 1914 és 1992 között*, Idea, Kolozsvár, 2013, 100. p.

⁴ GYÓRI SZABÓ Róbert: *Dél-Tirol hosszú útja*, *Heti Válasz*, 2003. augusztus 1., <<http://valasz.hu/vilag/del-tirol-hosszu-utja-7820>> (letöltve: 2016. 09. 10.).

1939-ben a bozeni prefektus, Giuseppe Mastromattei kihirdette az optálás hivatalos menetrendjét: 1) Először távoznak a Német Birodalom Dél-Tirolban élő állampolgárai; 2) következnek a földtulajdonnal nem rendelkező dél-tiroliak; 3) a sort a földtulajdonnal rendelkező dél-tiroliak zárják.

Miután az optálási egyezmény közismertté vált, nagy bizonytalanság uralkodott el a németiség körében. Az olaszok elleni reakciók először a Michael Gamper kanonok vezetése alatt álló Német Szövetség, illetve a Peter Hofer által vezetett VKS, a Dél-tiroli Népi Harcegylet részéről jelentek meg.

Dél-Tirol közvéleménye hamarosan két részre oszlott, az *otthonmaradó*kra és az *optálók*ra. A nagy többség (86%) végül az *átvándorlás* mellett döntött, a jobb életkörülmények reményében. Akik mégis Dél-Tirolt választották és nem költöztek el, kemény bánásmódban részesültek, és nemzetárulókként tekintettek rájuk.⁵

A második világháború után a dél-tiroliak ismét szervezkedni kezdtek azaz a céllal, hogy megvédjék saját etnikumukat és politikai képviseletet biztosítsanak az itt élő német és ladin kisebbségek számára; így 1945. május 8-án megalapították az SVP-t.

A dél-tiroli németek Ausztria támogatásával az önrendelkezési jogok gyakorlását követelték. A szövetségesek döntése azonban ismét nem kedvezett az itt élő kisebbségnek, Dél-Tirol továbbra is olasz fennhatóság alatt maradt. Az egyetlen pozitív hozadéka a békeszerződésnek, hogy Olaszország rákényszerült arra, hogy Dél-Tirol fölött nem gyakorolhatott teljes szuverenitást, és a tartománynak speciális státuszt kellett biztosítania. Ausztria viszont felléphetett a területen élő németajkú kisebbség védelmében, és mindezt az 1946-ban aláírt, úgynevezett párizsi szerződés rögzítette. Ausztria védőhatalmi állása azt jelentette, hogy közvetlen kapcsolatban állt az itt élőkkel, és bármilyen jogsértés esetén azonnali államközi tárgyalásokat kezdeményezhetett, valamint nemzetközi szervezetekhez fordulhatott.

1948. január 31-én megszületett a régióra érvényes első autonómia-státútum, amely elméletben biztosította az itt élő németajkúak önrendelkezésének jogi kereteit, azonban a jogi szabályozás, amely Bolzano megyét egybeolvasztotta a homogén olaszlakta Trento megyével, gyakorlatban a kisebbség semmibe vételét jelentette.⁶

1956-ban a régió egy feszültséggel teli gócponttá vált, és az SVP politikájában csalódottak megalakították a Dél-tiroli Felszabadítási Bizottságot (Befreiungsausschuß Südtirol – BAS), amelynek öt év alatt közel kétszáz tagja

⁵ STOCKER: *i.m.*, 30–34. p.

⁶ GULYÁS László: A kisebbségi kérdés megoldásának egy pozitív példája: Dél-Tirol esete (I.), *Korunk*, 2006. december, 95–101. p.

lett. A szervezet nevéhez számos radikális akció fűződik,⁷ így adtak nyomatékot a dél-tiroliak elégedetlenségének.⁸

Ausztria nem törődött bele a kialakult helyzetbe, és Bruno Kreisky osztrák külügyminiszter a dél-tiroli kérdést 1959-ben az ENSZ elé vitte. Olaszország, Ausztria és a dél-tiroli német kisebbség képviselői között hosszas tárgyalások folytak 1960 és 1969 között. Az ennek eredményeképpen 1961. november 28-án elfogadott 1661. számú határozat ismét felszólította a feleket az érdemi tárgyalásokra és a vita békés rendezésére. 1969-ben összeült a „19-es bizottság” (11 olasz, 7 német és 1 ladin képviselővel), amely politikusokból és szakértőkből állt. A bizottság munkájának köszönhetően egységcsomagot dolgoztak ki, amely elvileg garantálta a németek és olaszok egymás mellett élését. A diplomáciai egyeztetések Olaszország és Ausztria között végül kompromisszummal zárultak. Aldo Moro olasz és Kurt Waldheim osztrák külügyminiszterek 1969. november 30-án jóváhagyták a „19-es bizottság” által elkészített autonómiacsomagot, amely 137 intézkedést tartalmazott, többek között 97 alkotmánymódosítást igénylő törvényjavaslatot.

Az elkészített csomag – vagy közismert nevén Paket – 1972. január 20-án lépett hatályba, és ezzel megszületett a régióra maig érvényes második autonómia-statútum, melynek az egyik legfontosabb eredménye, hogy a német-ajkú lakosság az olasz lakosokkal teljes egyenjogúságot élvez, és biztosítja Dél-Tirol lakosságának az autonóm regionális törvényhozó és végrehajtó hatalom gyakorlását. Az olasz kormány Trentino-Alto Adige régió felosztásába természetesen nem egyezett bele, de a régión belül Bolzano provincia számos területen komoly jogosítványokkal bíró autonómiát kapott. A kisebbségi jogalkotás folyamata igen hosszúra sikeredett, ezért a kérdés végleges rendezésére csak 1992-ben kerülhetett sor, amit egy 2001-ben lezajlott alkotmányos reform is megerősített.⁹

⁷ A Felszabadítási Bizottság vezetője Sepp Kerschbaumer, az SVP egyik helyi szervezeteinek elnöke lett. Pártja mérsékelt politikája elleni tiltakozása jeléül igen hamar feladta tisztségét, éhségstrájkba kezdett, amikor pedig letartóztatták és börtönbe zárták, zárkájának falára a tiroli zászlót festette. A bizottság nagyobb akció kivitelezése mellett döntött. A Feuernacht („a tűz éjszakája”) néven elhíresült merényletsorozatot 1961. június 11. éjszakáján hajtották végre. A mintegy 40 robbantás elsősorban magas feszültségű villamos vezetékek tartóoszlopai és erőművek berendezései ellen irányult. Hatására Olaszország északi része teljes sötétségbe borult.

⁸ STOCKER: *i.m.*, 54–55. p.

⁹ NAGY István: Autonómia – az olasz példa, *Nemzet és Biztonság*, 2009/1., 28–34. p.

Politikai spektrum egy több dimenziós pártrendszerben

A Régiók Európája koncepciójának meghirdetésével a szubnacionális szint felértékelődött, ami a hatalomgyakorlás és hatalomban való részvétel folyamatában jelentős változásokat eredményezett. A csökkenő állami szerepvállalás mellett megnőtt a nemzeti és etnikai csoportokhoz való tartozás szerepe. Dél-Tirolra is igaz az a megállapítás, hogy az európai integráció és a decentralizáció folyamatának megerősödésével a nyolcvanas évektől az etnikai alapú politizálás és az etnikai mobilizáció teret nyert. A nemzetállamon belül a regionális kisebbségek a hatékonyabb politikai részvétel érdekében igényelték, hogy az állam szuverén jogkörei manifesztálódjanak az alkotmányos régiók nagyobb önállóságában.¹⁰

Erre utal Olaszországban is az etnikai alapon szerveződő pártok korábbi sikeresebb szereplése, melyek eredményesen küzdenek a politikai hatalom megszerzéséért folyó versenyben, nemcsak regionális, de országos szinten is. Az etnikai (nemzeti, nyelvi, regionális) identitáson alapuló politizálás nem csupán lehetőséget teremtett a politikai participációra, de kiváló eszköznek bizonyult az érdekvégyesítés terén is. Az etnikai pártok egyre nagyobb választói tömeget aktivizáltak, s ezzel nyomást tudnak gyakorolni a mindenkori központi kormányzatra, legfőképp a római törvényhozásra.

Az autonómia-megállapodás értelmében Dél-Tirol etnikailag tagolt, és minden nyelvi csoportnak arányos képvisellel kell rendelkeznie a politikai szervezetekben.

A dél-tiroli pártrendszerrel elmondható, hogy egy többdimenziós politikai tér jellemzi, amely sajátos politikai arénákat és szubarénákat alakított ki. Egyrészt az egész tartományt dominánsan megosztja az olaszok és németek közötti etnikai törésvonal, másrészt az elmúlt két évtizedben egy új törésvonal keletkezett az SVP-t támogató és azt elhagyó választók között. Ennek köszönhetően a tartományban a politikai spektrum egy újabb dimenzióval bővült, mely az etnoregionális gyűjtőpárt és a szecesszionista pártok között alakult ki.

Az első autonómia-statútum megpróbált létrehozni egy konszociatív demokráciát, melynek célja az volt, hogy a politikai rendszeren belül a kisebbség/etnikumok számára integrációt biztosítson. A konszociatív demokrácia kifejezést Arendt Lijpharttól származik, aki a plurális és etnikailag megosztott társadalmakra alkalmazta a politikai konszenzus megteremtése érdekében. A modell lényege, hogy biztosítsa az adott politikai vagy társadalmi struktúrában belül az etnikai kisebbségek (közösség) számára az önrendelke-

¹⁰ VIZI Balázs: Regionális, kisebbségi politikai mozgalmak és az európai integráció, In: SZARKA László - VIZI Balázs - MAJTÉNYI Balázs - KÁNTOR Zoltán: *Nemzetfogalmak és etnopolitikai modellek Kelet-Közép-Európában*, Gondolat Kiadó, Budapest, 2007, 324–333. p.

zéshez való jogok érvényesülését. Lijphart hozzáteszi, hogy a konszociatív demokrácia csak ott működik sikeresen, ahol a politikai elit képes együttműködni az érintett kisebbséggel vagy etnikummal, s annak érdekeit képes összeegyeztetni és összehangolni a politikai rendszer stabilitása érdekében. Ha azonban a politikai elit képtelen a konszenzus megteremtésére és adaptálni a kisebbségi igényeket, akkor a rendszeren belül éppen ellentétes folyamatok generálódnak, melyek az integráció helyett a politikai fragmentációhoz vezetnek.

Matthias Scamburo szerint Dél-Tirol számára politikai értelemben egészen az elmúlt két tartományi választásig jól működött a közmegegyezésen alapuló modell, azonban az etnikai (olaszok és németajkúak) és további új politikai törésvonalak (választói magatartás, politikai polarizáció a német pártokon belül) megjelenése egy sajátos pártversenyt alakított ki, melynek szereplői/résztevői is megváltoztak.¹¹ Ezért szükséges lenne ismét meg erősíteni a konszociatív demokráciamodellt, mert az átalakuló és megújult pártstruktúrában az olasz anyanyelvűek kevésbé reprezentáltak a politikai és kulturális intézményekben.

1 táblázat

A dél-tiroli pártrendszer meghatározó pártjai (2013)

Pártok	Német pártok	Olasz pártok
<i>etnikai pártok</i>	Südtiroli Volkspartei (SVP), Die Freiheitlichen (dF), Süd-Tiroli Freiheit (STF), BürgerUnion, Alto Adige nel cuore	Lega Nord / Team Autonomie (TA)
<i>nem etnikai alapon szerveződő pártok</i>	Grüne/Verdi	Partito Democratico (PD) Movimento 5 Stelle

Az SVP közel hatvan évig regnált a tartományban, ebből fakadóan egy hegemón pártrendszer alakult ki, kevés teret hagyva a többi német vagy olasz pártnak. A 2008-as választások óta a párt vezető szerepe némileg meggyengült, így a kisebb szervezetek számára is lehetőség nyílt arra, hogy aktív formálói és szereplői legyenek a politikai versenynek.

Jelenleg a tartományban a politikai aréna egyik oldalán a mindvégig kormányzó SVP található, a másik oldalon a vele szembenálló, többségében né-

¹¹ SCANTAMBURLO, Matthias – PALLAVER, Günther: *Partiti e autodeterminazione in Alto Adige/Südtirol. Le cause del secessionismo e le dinamiche della competizione tra partiti autonomisti e secessionisti*, Paper preparato per il 29esimo Convegno SISP, Università della Calabria, 2015, <http://www.sisp.it/docs/convegno2015/165_sisp2015_studi-regionali-politiche-locali.pdf> (letöltve: 2015. 12. 10.).

met szecesszionista pártok, mint a Szövetség Dél-Tirolért (Union für Südtirol – UfS), a Szabadok (die Freiheitlichen – dF), illetve a Dél-tiroli Szabadság (Südtiroler Freiheit – STF).¹² A 2008-as és 2013-as tartományi választások eredményeinek vizsgálata jól tükrözi és egyben le is képezi, hogy a meghatározó politikai játszmák és csaták a német választási arénában zajlanak. A pártversenynek természetesen még mindig meghatározó eleme a közepesen autonomista SVP, de egyre nagyobb szavazói bázissal rendelkeznek a tőle jobbra elhelyezkedő radikálisabb pártok.

Az olasz politikai pártoknak is van képvisellete a tartományban, de szerepük jóval kisebb és kevésbé meghatározó, mint a német pártoknak. Ehhez hozzájárult az olasz pártrendszer összeomlása a kilencvenes évek elején és az első köztársaság bukása, melynek következtében az olasz pártok Dél-Tirolban részben eltűntek. A tartományban jelenleg az alábbi olasz pártok rendelkeznek képvisellel: Partito Democratico (PD), a Popolo della Liberta (PDL) és a Lega Nord.

E pártok mellett jelentős politikai erőt képvisel az interetnikusan szerveződő Verdi/Grüne mozgalom. Az interetnikus párt azt jelenti, hogy míg az előbb említett pártok saját etnikai szavazóikra fókuszálnak leginkább, addig a Zöldek mind az olasz, mind a német nyelvű választópolgárokat igyekeznek megszólítani.

Amennyiben a jelenlegi dél-tiroli pártrendszert jellemezni szeretnénk, akkor a valódi verseny nem a két meghatározó etnikai tömb között zajlik, hanem a kormányzópárt ellenzői és annak támogatói között. Ilyen értelemben Günther Pallaver szerint Dél-Tirolban nem interetnikus, hanem intraetnikus versenyről van szó, melynek szereplői a német nemzetiségi intraetnikus pártok. Ezek a szervezetek eltérő utakon haladva, de a minél nagyobb fokú önrendelkezés megszerzéséért szállnak síkra a létező állam keretei között – vagy azon túl, beleértve a teljes szeparációt.¹³

Pártok és programok

Südtirol Volkspartei (SVP)

Megalakulásától a német kisebbség jogainak biztosításáért és az Olaszországon belüli politikai autonómia megszerzéséért küzdött.

Az autonómia-statútum lezárása és életbe lépése után a szervezet korábbi szlogenjei („El Rómától”) és arculata megkopott, és a kétezres évek közepére programja sem bizonyult elégségesnek a radikálisabb szavazók számára.

¹² DABIS Attila: Dél-Tirol autonómia-statútuma, *Magyar Kisebbség*, 2012/3–4., 43–95p.

¹³ PALLAVER, Günther: The 2013 SouthTyrolean Election. The End of SVP, Hegemony, *Regional & Federal Studies*, 2014/4, 493–503. p.

A szeparatista vágyak leginkább a dél-tiroli fiatalság körében találtak visszhangra, de a fiatal nemzedék mellett a vállalkozók kamarái sem vetik már el a „Dél-Tirol Olaszország határain kívül” opció lehetőségét. Kereskedők, vendéglátók, vállalkozók és kisiparosok nyíltan beszélnek arról, hogy amennyiben tovább súlyosbodik az olaszországi válság, sokan közülük inkább Ausztriában és Németországban fektetnek be tőkét és vállalkozásaikat is a határon túlra telepítik.¹⁴

A párt a 2013-as választások előtt megpróbált teljes profilváltást végrehajtani, ami magában foglalta a menedzsmentet és a párt marketingarculatát is. Elsőként Luis Durnwalder helyébe a fiatal Arno Komaptscher került, aki jóval radikálisabb irányba terelte pártját, és a 2013-as választásokon meghirdette a teljes autonómiát (*Voll-autonomie, autonomia piena*). Amennyiben megvalósulna ez a koncepció, a tartomány átvehetné a primer joghatóságot azon területek fölött, melyekre jelenleg csak szekunder jogosítványai vannak, követelve a teljes fiskális és kulturális autonómiát az olasz államtól.

A 2013-as választási kampányban nagy hangsúlyt fektettek az európai dimenzióra, és egy professzionalizáltabb párt képét próbálták hangsúlyozni a választók felé, amely alkalmazkodik az új körülményekhez és követi a haladást.¹⁵

Az SVP főbb programpontjai:

- Dél-Tirol és Európa kapcsolatának erősítése oly módon, hogy az SVP támogatja az integráción alapuló EGTC-t (a Tirol-Dél-Tirol-Trentino szövetségén alapuló Eurorégió létrehozását).
- Dél-Tirol kapcsolata Ausztriával: Ausztria adjon állampolgárságot a dél-tiroli osztrákok számára. Évszázadokon át Dél-Tirol része volt az Osztrák–Magyar Monarchiának, ezért fontosnak tartja az Eurorégió bővítését egészen Innsbruckig és szorosabb kapcsolattartást Közép-Európa régióival.
- Oktatáspolitikájának szerves részét képezi, hogy a gyermekek számára az anyanyelven történő oktatás továbbra is prioritás legyen, de lehetővé váljon a második és harmadik idegen nyelven történő képzés is.
- Dél-Tirol természeti szépségeit és gazdagságát meg kell őrizni a jövő generációi számára. A pár ezért úgy gondolja, hogy minél több támogatást kell adni elsősorban mezőgazdasággal foglalkozó fejlesztéseknek, miközben kiemelt figyelmet kap a népi kultúra védelme. Az agrárfejleszté-

¹⁴ Dél-Tirolban jelenleg az egy főre jutó bruttó átlagjövedelem 33 ezer euró, amelynek mindössze 10%-át juttatják a központi olasz költségvetésbe. A tartományban 1,8%-os a munkanélküliség aránya, szemben az Olaszországban jegyzett 8,1%-os munkanélküliségi rátával; ezzel Dél-Tirol Európa leggazdagabb régiót is megelőzi.

¹⁵ PALLAVER, Günther: South Tyrol's changing political system: from dissociative on the road to associative conflict resolution, *Nationalities Papers – The Journal of Nationalism and Ethnicity*, 2014/3, 376–398. p.

seket jutalmazni kell a környezet megóvása és megőrzése érdekében tett erőfeszítéseik miatt.

- A társadalom bázisa és alapja a család. A párt kitüntetett figyelemben részesíti a családanyákat, a fiatalok oktatását és képzését, valamint az idősök védelmét, akiknek ugyanolyan társadalmi elismerésben kell részesülniük, mint a dolgozó személyeknek.
- A párt ösztönzi a szabad piacgazdaságot, ötvözve az ökoszociális elemekkel.¹⁶

Az SVP fő pontjai keresztény humanista világnézetet sugallnak. Programjukban jól kimutatható a kereszténydemokrata-konzervatív hagyományok és a szociáldemokrata értékek. Ennek gyökere a párt történetében keresendő, hiszen a szervezet már a kezdetekben is egy keresztény-szociális vonalon helyezte el magát. Az SVP tehát egy modern, konzervatív, keresztény szociális párt, amely sok hasonlóságot mutat a DC-hez Alcide De Gasperi alatt.

Die Freiheitlichen (dF)

A párt 1992-ben alakult az Osztrák Szabadság Párt (FPÖ) mintájára. Jörg Haider maga is ösztönözte a dF megalakítását. Alapítói között ott találjuk a korábbi SVP fiatal nemzedékét, Christian Waldnert, Peter Paul Reinert, Pius Leitnert.

A Die Freiheitlichen egy radikális jobboldali populista párt, amely az SVP-vel szemben próbál hangsúlyos ellenzéki erőt képviselni. Alapvető koncepciója, hogy a Dél-Tiroiban élők szabad önrendelkezése csak úgy teremthető meg, ha létrehoznak egy *Dél-Tiroli Szabad Államot*. A párt számára elsődleges cél Tirol szellemi és kulturális egységének biztosítása, amelybe már az itt élő olaszok is beletartoznak. A párt elkészítette a létrehozandó új szabad állam alkotmányának tervezetét. Kampányában eltökélte, hogy 2013-ban leváltja az SVP-t, kihasználva korrupciós ügybe keveredett párt gyenge pozícióját.¹⁷

Legfőbb jellemzői: migrációellenesség, szeparatizmus, jövedelemkiegészítés a tiroliaknak, nyelvi kisebbségek támogatása, fellépés a korrupció és az olaszosítás ellen.

A Die Freiheitlichen főbb programpontjai:

- Átalakítják a választási törvényt az arányos szisztéma bevezetésével, ami érinti a parlamenti képviselők megválasztását is Trento Dél-Tirol választókerületben.

¹⁶ Az SVP 2013-as programja: <<http://www.svp.eu/de/italiano/programma>> (letöltve: 2015. 12. 10.).

¹⁷ A SEL-botrány 2012-ben robbant ki, amikor a tartományban a vízienergia-beruházások során az ügyészség számos csalást leplezett le, ami elvezet egészen a korábbi tanácsos Michl Laimerhez, de az SVP számos tagja is érintett volt benne, többek között Luis Durnwalder, a tartomány korábbi elnöke.

- Nagyobb kompetenciát szeretnének a bevándorlás terén, főleg az illegális migráció megfékezésében.
- Fel kívánnak lépni az EU-n kívüli állampolgárok szavazati joga ellen.
- Referendum tartása Törökország EU-ba történő belépéséről.
- Számos adónem elleni tiltakozás: az IRAP (l'Imposta Regionale sulle Attività Produttive) és az IMU (Imposta Municipale Unica) felfüggesztése.
- Teljes pénzügyi autonómiát szeretnének, mellette fiskális vagy gazdasági támogatását a családok részére.
- Nemzetközi együttműködés a határos régiókkal.
- Fellépés az olyan közszolgáltatások privatizációja ellen, mint víz vagy az energia.
- Az elnyomott/beszűntetett vallási ünnepek újbóli megünneplése.
- Az autonómia-statútum bővítése Bolzano autonóm tartományban.¹⁸

Südtiroli Freiheit (STF)

Az STF 2007-ben alakult a korábbi UfS megszűnése után. Vezetője az igen kemény radikalizmusáról ismert, szeparatista Eva Klotz lett. A párt magát a 2008-as választások után a dél-tiroli szecessziós törekvések egyik fő mozgatóelemének tartotta. Alapkonceptiója, hogy Dél-Tirol elszakad az olasz államtól, és Ausztriával alkot politikai uniót. Az STF továbbra sem fogadja el magát az olasz államon belül. Eva Klotz többször kiemelte, hogy az annexió az ott élő németajkúak akarata ellenére történt, ezért a párt azt hirdeti, hogy a szabad önrendelkezéshez való jog megszerzése után maguknak a dél-tiroliaknak kellene dönteniük arról, hogy egy önálló állam legyenek-e, vagy esetleg visszatérjenek Ausztriához. A párt a szecessziót azzal indokolja, hogy az itt élők lassan elveszítik tiroli identitásukat, kultúrájukat, mert mindez a jelenlegi területi autonómia keretein belül nem garantálható.¹⁹ Szavazóbázisukban egyre több a fiatal, akik nyíltan vállalják a szeparatizmust.²⁰

Az STF nem sokkal a tartományi választások után referendumot tartott elsősorban Róma centralizáló intézkedési nyomán. Az adóelvonással járó központosító terveket meglovagolva népszavazást kezdeményezett az elszakadásról. A párt úgy gondolja, ha képes lenne független állammá válni, Dél-Tirolnak egyáltalán nem kellene adókkal támogatnia a recesszióval küzdő – elsősorban déli – tartományokat. A referendumot 2013. október 12-én

¹⁸ A die Freiheitlichen programja: <<http://destobesser.com/article/die-freiheitlichen>> (letöltve: 2016. 10. 31.).

¹⁹ MASETTI, Emanuele: *Political Strategy and Ideological Adaptation in Regionalist Parties in Western Europe*, University of Sussex DPhil thesis, 2009, 140–297. p.

²⁰ Egy 2014-es összesített adat alapján a mozgalom jelenleg 3659 tagból áll, 44,18%-uk 30 év alatti, 6,7%-uk pedig 18 év alatti.

tartották, ahol az alacsony részvételi arány mellett sikernek könyvelték el az elszakadásra leadott igen szavazatok magas számát.²¹

Az STF főbb programpontjai:

- A kettős állampolgárság bevezetése.
- A diákok saját anyanyelvükön tanulhassanak az oktatás minden szintjén.
- Be kell vinni az iskolákba az anyanyelven történő tanítás védelme mellett a dél-tiroli történelem oktatását, anélkül, hogy ebben történelmi hamisítások lennének.
- A fasizmus által kreált nevek megszüntetése és az ENSZ ajánlásaival összhangban új történelmi nevek bevezetése.
- Minden fasiszta szimbólum eliminálása, mint a Monumento alla Vittoria és a Mussolini-frízek eltávolítása.²²

Bürger Union (BU)

A mostani szervezet az Union for Südtirol egy részéből alakult meg 2012-ben. Sajátos ötvözetét adja az SVP balközép programjának és a radikális UfS szecessziós elképzeléseinek. A polgári unió párt fő prioritásai között az alábbiak szerepelnek:

- Családpolitika és szociális igazságosság.
- Nagyobb demokrácia, az állampolgári részvétel növelése helyi szinten.
- Támogatja a Szabad Tiroli Régiót, ami Tirol északi és keleti területeinek egyesítését jelenti.²³

A párt a 2013-as tartományi választásokon egyetlen mandátumot tudott szerezni, és vezetőjüket, Andreas Podert delegálták a tartományi tanácsba.

Partito Democratico (PD)

A legfontosabb balközép párt, s így az SVP olasz koalíciós partnere. A párt választási kampányának célja az volt, hogy visszanyerje korábbi hivatalát és pozícióját. A jövőre vonatkozó konkrét elképzelése a jelenlegi autonómia-státutum megreformálása. Támogatja a további decentralizációt és az autonómia védelmét. Tisztában van vele, hogy az autonóm kormányzás hatékony eszköz, de esetenként fejlesztésre szorul.

²¹ Több mint 400 ezer dél-tiroli élhetett szavazati jogával, hogy a tartomány önrendelkezésére szavazzon. A részvételi arány 15% volt, ami 61 189 szavazót jelent. Közülük 92,7% (56 395) igennel szavazott. Első ránézésre a részvétel nem túl magas; de figyelembe véve azt a tényt, hogy a népszavazást bojkottálta szinte az összes többi dél-tiroli párt (minden olasz párt, a Zöldek, a SVP, a Freiheitlichen), a referendumra leadott szavazatok száma háromszor annyi lett, mint amennyit a mozgalom a tartományi választásokon kapott 2013-ban.

²² Az STP programja: <<http://www.suedtiroler-freiheit.com/programm>> (letöltve: 2016. 09. 03.).

²³ L.: <<http://www.landtag-bz.org/de/abgeordnete/poeder.asp>> (letöltve: 2015. 11. 30.).

A tartományi szintre történő hatalom átruházásnak együtt kellene járnia a valódi föderalizmussal és az állam pénzügyi szerkezetátalakításával. A PD úgy látja, hogy Dél-Tirol jövője csakis egy multikulturális társadalomban valósulhat meg, és ehhez szükség van egy *többsnyelvű* oktatási rendszer kidolgozására. Programjában hangsúlyozza, hogy célja nem az egymás mellett élés, hanem olaszok, németajkúak és ladinok együttélése lenne egy közösségben.

Az autonómia reformjával kapcsolatban a PD hangsúlyt fektet a jólétre és a munkaerőre, különösen az oktatási beruházásokra és a kutatásokra.

Forza Alto Adige / Lega Nord / Team Autonomie (TA)

Az olasz jobbközép párt, a PDL felbomlása után, a 2013-as választásokra létrejött a Team Autonomie, amely magában foglalja Berlusconi Forza Italia nevű pártját, és a Lega Nordot. Az így létrejött koalíciós szövetség az autonómia kérdésében szintén a reformot támogatja, de mindezt az olaszul beszélő kisebbség javára. Különösen fontosnak tartják a *többsnyelvű* állampolgári jogok elismerését, ami különösen az olyan személyeknél fontos, akik többsnyelvű családokban nőttek fel. (Ez a jog a jelenlegi státútumban nem szerepel.) Kiemelt hangsúlyt fektetnek az otthon és a család kérdéseire, a gazdasági problémákra, valamint a bevándorlás szabályozására.²⁴

Verdi/Grüne/SEL

Az egyetlen interetnikus párt Dél-Tirolban, amely az olasz baloldali párttal, a Sinistra Ecologia Libertával (SEL) együtt alkotott koalíciót a 2013-as nemzeti választásokon, és ugyanebben a felállásban indultak a tartományi választásokon is. A szervezet mind a német nyelvű, mind az olasz nyelvű szavazókat próbálja megszólítani. Pontosan ezért tiltakozik az etnikai csoportok szétválasztása ellen, elítéli a nacionalizmust és a szeparatizmust is, amit Európáellenes gondolatnak vél. A párt alapvető célkitűzései a következők: a „harmadik autonómia-státútum” megalkotása, társadalmi igazságosság, a zöld gazdaság és a multikulturalizmus. Alapmondatuk szerint: „Dél-Tirol jelenti az utat a jövő, a fenntartható fejlődés, az együttélés, a társadalmi méltányosság, az igazságosság, a béke, a demokrácia irányába”.²⁵

A 2008-as választások eredményei

Az etnikai tagoltság jól leképezhető Dél-Tirol politikai intézményrendszerén. A 2008-as választásokon az induló 15 párt közül 6 német, 8 olasz és 1 ladin

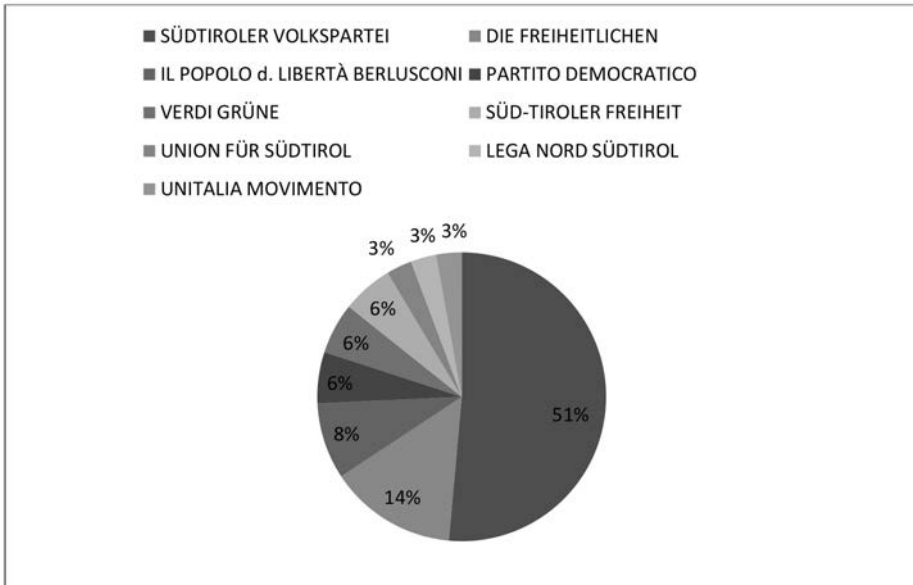
²⁴ A TA programja: <<http://www.teamautonomie.org/programma>> (letöltve: 2016. 09. 01.).

²⁵ A Verdi/Grüne programja: <<http://www.verdi.bz.it/home-it>> (letöltve: 2016. 09. 01.).

szervezet volt. A választásokat 2008-ban az SVP nyerte meg, 146 545 voksot szerevezve az összesen leadott 304 615 szavazatból, ezzel a tartományi gyűlésben betölthető helyek 48,1%-át szerezték meg. A tartományi gyűlésben elfoglalt helyeket jól mutatja az 1. ábrán látható diagram. Az SVP után két radikális párt következik: a die Freiheitlichen (dF), mely a szavazatok 14,3%-ával 5 képviselői helyet nyert, majd a Súd-Tiroler Freiheit (STF), mely a 4,9%-kal 2 mandátumot szerzett.²⁶

1. ábra

A tartományi tanács megoszlása 2008-ban

Forrás: <<http://www.buergernetz.bz.it/vote/landtag2008/>> (letöltve: 2016. 10. 31.).

Az SVP megalapítása óta folyamatosan megnyerte a tartományi választásokat, és a dél-tiroli németiség politikai képviseletét szinte teljességgel leképezi. Bár a 2008-as választásokat ismét a párt nyerte, szerepük valamelyest csökkent a tartományi parlamentben: 35 képviselői hely közül csak 18-at mondhatnak a magukénak, ezért abszolút többség híján a párt arra kényszerült, hogy alkuba bocsátkozzon olasz pártokkal, amire korábban nem volt precedens.

²⁶ A 2008-as tartományi választások eredményei a leadott szavazatok száma és százaléka, valamint a képviselői mandátumok arányában: <<http://www.buergernetz.bz.it/vote/landtag2008/>> (letöltve: 2015. 11. 20.).

2013-as választások eredményei

A 2013-as tartományi választások eredményei továbbra is igazolták azt a hipotézist, hogy a radikális pártok folyamatosan növelik szavazótáborukat. Öt évvel korábbi pozíciójához képest erősített a die Freiheitlichen, így 6 mandátumhoz jutott, és a Süd-Tiroler Freiheit is, amely 3 képviselői helyet szerzett. Ezen pártok támogatói elsősorban a fiatalabb, 26–45 közötti korosztályból kerülnek ki.

Az SVP a leadott szavazatok 45,7%-át szerezte meg, amivel a 35 fős tartományi tanácsban 17 helyhez jutott. A német nyelvű szecesszionista vagy a jobboldali populista pártok (dF, STF, BU) közel 6%-kal több szavazatot kaptak 2013-ban, mint az előző választások alkalmával, ami további 2 mandátumot jelentett a törvényhozásban. A két olasz nemzeti párt, a PD és az M5S szereplése a várakozásokhoz képest elmaradt, sőt még rosszabbul szerepeltek, mint a 2013. februári olaszországi parlamenti választásokon.

Az olasz pártok választási kudarca jól megmutatkozott a számokban, hiszen míg 2008-ban 8 olasz anyanyelvű képviselőt sikerült delegálni a tartományi tanácsba, addig 2013-ban mindössze 5 főt. Így a 35 fős állami törvényhozásban a németiség került túlsúlyba. Az új kormánykoalíció 17 SVP-képviselőből és 2 PD-képviselőből állt.

A választói részvétel alakulása tekintetében némi visszaesést tapasztalhattunk. 1972 óta a részvételi hajlandóság folyamatosan csökken. A 2008-as tartományi választásokon a részvétel aránya 80,1% volt, míg 2013-ban 77,7%.

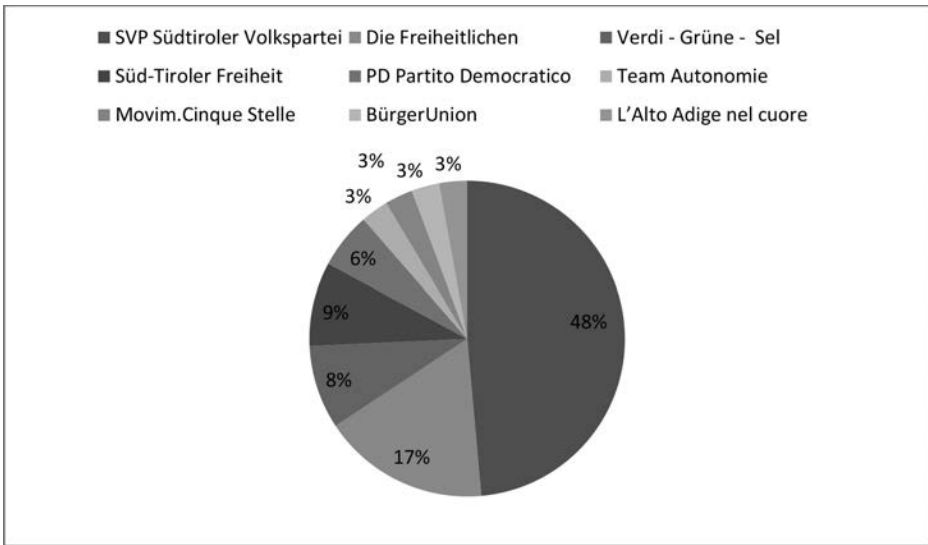
A tartományi megoszlás alapján a legtöbben Rodengo körzetében mentek el voksolni (91,1%), míg Bolzanóban a választásra jogosultak 64,6% élt szavazati jogával.²⁷

A dél-tiroli választások eredményei alapján megállapítható, hogy háromféle trend erősödött meg a tartományban. Ez egyben három igen hangsúlyos törésvonalat eredményezett a pártversenyben:

- a SVP elveszítette az abszolút többséget,
- a német nyelvű szecesszionista pártok szavazati aránya emelkedett,
- az olasz pártok egyre kisebb számban jutottak be a törvényhozásba (Landtag).

²⁷ L.: <<http://www.landtag-bz.org/it/elezioni/risultati-elezioni-provinciali.asp>> (letöltve: 2015. 12. 12.).

2. ábra
A tartományi tanács megoszlása 2013-ban

Forrás: <http://www.buergernetz.bz.it/vote/landtag2013/results/home_ld_vg.htm> (letöltve: 2016. 10. 31.).

Milyen okok játszhatnak közre?

Az egyik feltételezhető ok, hogy a kétezres évekre jelentősen megváltozott a hagyományos választási és társadalmi miliő, vagyis a pártok választói bázisa átalakult. Mások szerint kifejezetten regionális okok (gazdasági recesszió, az EU-integráció jövője, migráció) játszanak szerepet, ahogyan ez megfigyelhető egész Európa-szerte.

Dél-tiroli vélemények szerint a státútum, amely hosszú éveken át biztosította a kisebbségek arányos védelmét, és hagyományos szimbóluma lett a dél-tiroli egységnek, az utóbbi években erodálódni kezdett.

Az autonómia-státútum életbe lépésével az SVP feladatai teljesültek, így létjogosultságának egy része megkérdőjeleződött. Amikor a *példaértékű* autonómiamodell megszületett, addigra az etnikai közösségek kötelékei kezdtek elgyengülni. Az ezredfordulón a párt még abszolút többséggel bírt, megszerelve a német és ladin nyelvű szavazatok 80%-át, 2013-ra ez az arány lecsökkent 54%-ra. Az abszolút többség elvesztése hatással volt a választási koalíciókra. Az SVP-nek mindig olasz pártokkal kellett kormányoznia az abszolút többség ellenére is, ahogyan ezt a státútum előírta. A koalíciós tárgyalások

2013-ban viszont azt mutatták, hogy a közös kormányzás mögött már nem etnikai, hanem politikai okok állnak.²⁸

Az SVP támogatottságának visszaesése azt is megkérdőjelezi, hogy a szervezet továbbra is képes-e képviselni a német és a ladin nyelvű kisebbséget Róma és Bécs viszonyában.

Másrészt, amíg az SVP az elmúlt két választás eredményeiből kiindulva nem tud egy hatékony stratégiát kidolgozni, és egyelőre identitásválsággal küzd, elképzelhető, hogy korábbi szerepével ellentétben nem lesz képes hivatalkotni Róma és Bolzano viszonyában, de a régió és az Európai Unió kontextusában sem.

A szecesszionista pártok felemelkedése

Az európai integráció, de leginkább a közösségi regionális politikák hozzájárultak ahhoz, hogy megerősítsék a *top-down* regionalizmussal szemben a *bottom-up* regionalizációt. Ezért az alulról szerveződő etnoregionális pártok a választók számára olyan ígéreteket fogalmaztak meg, melyekkel a nagyobb, szélesebb körű autonómia vagy akár a függetlenség kivívása mellett is képesek lehetnek az Európai Unió előnyeit megőrizni.²⁹

Az 1973-as dél-tiroli választások után egy évvel az autonómia-statútum életbe lépett, de ekkor még egyetlen anti-autonomista párt létezett a dél-tiroli törvényhozásban, az újfasiszta Movimento Sociale Italiano (MSI, 4%).

Az autonómia-pártok De Winter és Türsan tipológiája szerint saját régiójukban harcolnak az autonómiáért, míg az anti-autonomista pártok elutasítják azt. A félig autonómia-pártok azok, melyek igenlik az autonómiát, de azt csak kiindulási pontnak tekintik a későbbi szecesszió érdekében.³⁰

Ha Dél-Tirolban megnézzük a jelenlegi ideológiai polarizációt, akkor a vezető kormányzópárt autonómia-párt, míg az anti-autonomista pártok rendszerellenesek. Érdeemes kiemelni, hogy az anti- és félautonomista pártok a német szervezetek egész táborát kiteszik, míg korábban ezeket a pártokat az olasz választói táborban találtuk. Ami a bal-jobb skálát illeti, egyértelműen kitűnik a szélsőjobb és szélsőbal pólus eróziója az elmúlt negyven évben, ezzel szemben megerősödtek és jelentős választási támogatást szereztek a jobb-közép pártok.³¹

²⁸ VON ODENWALD, Herold: Quo vadis Südtirol?, *andreas-unterberger.at*, 21 Oktober 2013, <<http://www.andreas-unterberger.at/2013/10/quo-vadis-suedtirolij>> (letöltve: 2016. 09. 11.).

²⁹ VIZI: *i.m.*, 327–328. p.

³⁰ SCANTAMBURLO–PALLAVER: *i.m.*, 10–12. p.

³¹ TRONCONI, Filippo: I partiti etnoregionalisti in Europa occidentale: lineamenti di una mappa geografica e storica, *Autonomie – Micronazionalismi e regionalismi in Europa* (Firenze–Catania), 2011, 41–63. p.

Számszerűsítve elképzelhető, hogy a 2013-as tartományi választások után a dél-tiroli szavazók egynegyede a szecesszionista pártokat támogatja. Ennek következményeként feltételezhető, hogy az elmúlt tíz évben eddig leírt és megfogalmazott szecessziós elképzelések a gyakorlatban is testet öltöttek a radikális német pártok képviselőiben.

A kétezres évek elejétől társadalomtudósok, politikusok, újságírók is hangsúlyozták, hogy a modell további sikeres működtetéséhez nélkülözhetetlen Dél-Tirol újbóli önmeghatározása.

A tartomány már nem kizárólag csak etnikailag kettéválasztott vagy megosztott térség, hanem a különböző etnicitással rendelkező csoportok (olasz, német, ladin) között kölcsönös átfedések jelentek meg. Ez a sajátos konstelláció nagyon jól kimutatható a dél-tiroli pártrendszeren belül is. Az SVP folyamatosan veszít domináns szerepéből, és egyre kevésbé képes megtartani valamikori választói bázisát. A tartomány legrégebbi és legnagyobb gyűjtőpártjának valódi vetélytársai a német radikális jobboldali pártok lettek.

Összegzés

Az 1972-es státútum óta felnőtt egy új generáció – főleg a vegyes házasságok miatt –, amelynek tagjai már nem ragaszkodnak *foggal-körömmel* a korábbi mintákhoz, modellekhez, hanem egy újfajta identitás hordozói. A 25–40 év közötti korosztályban erősödik az igény a másik kultúrájának megismerésére, ami kölcsönösnek mondható mindkét etnikum részről.

Másrészt azt is hangsúlyozni kell, hogy a szakirodalomban hosszú évtizedekig sikeresnek és példaértékűnek tartott dél-tiroli modell az utóbbi években egyre több negatív kritikát kap. Politológusok, szociológusok szerint a modell egyedi, sokak szerint régi, ezért nem képes követni a társadalmi, politikai változásokat, és melleleg nagyon drága.

Tanulmányomban a pártrendszer, azon belül a pártprogramok vizsgálatán keresztül szerettem volna bemutatni, hogy a korábban egyértelműen etnikai kérdésként definiált modell egy olyan többnyelvű közösség régiója lett, ahol (ha új státútum is születik) az itt élő németajkúakat és olaszokat is képesek elfogadni és integrálni egy Dél-Tiroli Szabad Államban. Az elmúlt évtizedben bebizonyosodott, hogy a régióban már nem kizárólag csak olaszok és németajkúak közötti érdekellentétekről és konfliktusokról beszélhetünk, ami az egyes pártprogramokból is kiolvasható, hanem éppen ellenkezőleg: kialakulóban van egy most épülő új dél-tiroli identitás.